

Лекція 3

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА

1. Теорія політичної системи.

2. Політична система як механізм влади. Структура і функції політичної системи.

3. Типологія політичних систем.

Здатність суспільства реагувати на зростаючі потреби індивідів, адаптуватися до мінливих умов свого функціонування забезпечується політичною системою. Завдяки діяльності політичних інститутів і структур, а також виконання людьми політичних ролей керівника та керованого, політична система цілеспрямовано впливає на різні сторони життя суспільства. Дія механізмів політичної системи на соціальні відносини, заснована на здатності владним шляхом розподіляти цінності й ресурси всередині суспільства, встановлювати для населення певні стандарти та норми поведінки. У зв'язку з цим політична система містить всі існуючі в суспільстві форми політичної взаємодії, тобто всієї взаємодії пануючого й підвладного.

Термін «політична система» було введено в політологію в 50-60 роках ХХ століття; його використання відображало зростаюче розуміння системного характеру політики.

Засновником системного підходу в політичній науці прийнято вважати американського політолога Д. Істона, який визначав політику як «вольовий розподіл цінностей». У цьому контексті політична система є механізмом формування й функціонування влади в суспільстві щодо розподілу ресурсів і цінностей.

Г. Алмонд виходив з того, що здатність політичної системи здійснювати перетворення в суспільстві й водночас підтримувати стабільність залежить від спеціалізації ролей та функцій політичних інститутів, які виступають як сукупність взаємопов'язаних елементів. Кожен елемент цілісності (держава, партії, групи тиску, еліти, право і т. д.) виконує життєво важливу функцію для всієї системи. Відповідно, систему можна розглядати не лише в термінах «збереження», «зміна», «адаптація», а й «взаємодія» структур, які здійснюють певні функції. Всі разом вони задовольняють основні потреби системи.

Введення структурно-функціонального підходу стало можливим в результаті розвитку порівняльного аналізу політичних систем, який передбачав перехід від вивчення формальних інститутів до розгляду

конкретних проявів політичної поведінки. Виходячи з цього, Г. Алмонд визначив політичну систему як сукупність ролей та їх взаємодії між собою: а) функції взаємодії із зовнішнім середовищем; б) функції взаємозв'язку всередині політичної сфери; в) функції, що забезпечують збереження й адаптацію системи.

Функціонування політичної системи залежить від якості постійного потоку інформації, що надходить із зовнішнього середовища, та інформації про її власний рух. На основі двох потоків інформації ухвалюються політичні рішення, які передбачають наступні дії на шляху до поставленої мети (теорія К. Дойча).

Механізм функціонування політичної системи передбачає обмін ресурсами і взаємодію політичної системи з середовищем за принципом «входу – виходу».

Розрізняють два типа «входу»: вимоги (звернена до владних органів думка з приводу бажаного або небажаного розподілу цінностей в суспільстві) і підтримка (посилення політичної системи, охоплює всі позиції та варіанти поведінки, сприятливі для системи). В результаті впливу навколишнього середовища на систему виникає реакція – «вихід»: політичні рішення (закони, заяви, регламенти, субсидії тощо) і політичні дії (система заходів з урегулювання й вирішення актуальних проблем в сфері економіки, екології, соціальної політики тощо).

Політична система складається з підсистем

Інституційна підсистема включає державу, політичні партії, соціально-економічні та громадські організації й відносини між ними, які в сукупності утворюють політичну організацію суспільства.

Нормативна підсистема містить правові, політичні, моральні норми й цінності, традиції та звичаї, за допомогою яких здійснюється регулятивний вплив на діяльність інститутів, поведінку громадян.

Функціональна підсистема – це методи політичної діяльності, способи здійснення влади (політичний режим).

Комунікативна підсистема включає всі форми політичної взаємодії як всередині системи, так і з політичними системами інших держав.

Функції політичної системи

Політична соціалізація – це процес придбання політичних знань, вірувань, почуттів, цінностей, притаманних тому суспільству, в якому живе людина.

Життєздатність системи забезпечується її здатністю адаптуватися до

навколишнього середовища, її можливостям. *Функція адаптації* здійснюється за допомогою політичного рекрутування – підготовки та відбору суб'єктів влади (лідерів, еліт), здатних знаходити найефективніші шляхи вирішення актуальних проблем і пропонувати їх суспільству.

Функція реагування – політична система відповідає на імпульси, сигнали, що йдуть ззовні або зсередини її.

Екстракційна функція – здобуток ресурсів із внутрішнього чи зовнішнього економічного, природного і т.д. середовища.

Дистрибутивна (розподільча) функція – розподіл політичної системи благ, послуг і статусів для забезпечення інтеграції та узгодження інтересів різних груп всередині суспільства.

Управлінські дії політичної системи висловлюють сутність *регулюючої функції*.

Типологія політичних систем:

1. За сутністю взаємини зі зовнішнім середовищем: закриті (мають обмежені зв'язки зі зовнішнім середовищем, несприйнятливі до цінностей інших систем та самодостатні) і відкриті (активно обмінюються ресурсами зі зовнішнім світом).

2. За політичним режимом: тоталітарні, авторитарні й демократичні.

3. За змістом і формами управління: ліберальні демократії; комуністичні або авторитарно-радикальні; традиційні; популістські; авторитарно-консервативні.

4. За класовим принципом: рабовласницька, феодалська, капіталістична і комуністична (соціалістична).

5. За типом політичної культури й розподілу політичних ролей: англо-американська, європейсько-континентальна, доіндустріальна і частково індустріальна, тоталітарна.